

Çocuk İstismarı ve İhmali Hakkında Bilgi ve Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi: Kesitsel Araştırma

Analysis of the Level of Knowledge and Awareness About Child Abuse and Neglect: Cross-sectional Research

¹Burcu TÜRK^a, ²Nurcan HAMZAOĞLU^b, ³Aslı YAYAK^c, ⁴Gülçin ŞENYUVA^{d,e}

^aHaliç Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, TÜRKİYE

^bİstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, İstanbul, TÜRKİYE

^cBursa Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Bursa, TÜRKİYE

^dİstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler ABD, İstanbul, TÜRKİYE

^eNPİstanbul Beyin Hastanesi, İstanbul, TÜRKİYE

ÖZET Amaç: Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. **Gereç ve Yöntemler:** Araştırmanın örneklem grubunu, üniversitede öğrenim gören 367 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcıların demografik özelliklerini ve çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili eğitim alıp almadıklarını belirlemeye yönelik olarak 19 sorudan oluşan “bilgi formu” ile “Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerinin Tanımlanmasına Yönelik Ölçek Formu” örnekleme uygulanmıştır. **Bulgular:** Çalışma katılımcılarının %71,1’i çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili bir seminer ya da konferansa katılmadıklarını, %91,6’sı ise konu ile ilgili daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Ölçeğin puan ortalaması $3,61 \pm 0,34$ olup; kadın öğrencilerin genel ölçek puan ortalaması ile istismarın çocuk üzerindeki fiziksel belirtileri, ihmalin çocuk üzerindeki belirtileri, çocukta davranışsal belirtileri ve çocuk istismarı ve ihmali ile ailesel özellikleri alt ölçeklerinde aldıkları puanların, erkek öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte psikoloji bölümünde okuyan öğrencilerin genel ölçek puanı ve alt ölçek puan ortalamalarının, diğer bölümlerde okuyan öğrencilerden anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). **Sonuç:** Yapılan çalışma kapsamında katılımcıların büyük çoğunluğunun bu konuda herhangi bir eğitim, seminer veya konferansa katılmadığını belirtmesi, üniversite öğrencilerinin bu konuda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi çalışmalarının yoğunlaştırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk istismarı; çocuk ihmali; üniversite öğrencileri; bilgi düzeyleri

ABSTRACT Objective: This study aims to evaluate the knowledge levels of university students about child abuse and neglect. **Material and Methods:** The sample group of the study consists of 367 university students. The “information form” consisting of 19 questions and the “Scale for Diagnosis of Symptoms and Risks of Child Abuse and Neglect” were applied to determine the demographics and whether they received training on child abuse/neglect. **Results:** 71.1% of them stated that they did not attend a seminar/conference on child abuse and neglect; 91.6% of them stated that they needed more information. While the average score of the scale is 3.61 ± 0.34 , it was found that the overall scale score average of women as well as their scores on the subscales of the physical symptoms of abuse on the child, symptoms of neglect on the child, behavioral symptoms on the child and familial characteristics in the child abuse and neglect were found to be statistically significantly higher than men. In addition to this, it has been observed that the overall scale score and subscale mean scores of the psychology department students are significantly higher than the students of other departments ($p < 0.05$). **Conclusion:** Within the scope of the study, the majority of the participants stated that they did not attend any training/seminar/conference on this subject and it is necessary to inform university students about this issue and to increase their awareness.

Keywords: Child abuse; child neglect; university students; knowledge levels

Çocuk istismarı, farklı kültürlerde ve toplumlarda farklı şekillerde algılanmakla beraber genel olarak Dünya Sağlık Örgütünün “Çocuğun sağlığını, fiziksel ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir yetişkin, toplum veya ülke tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar” şeklindeki tanımı

kabul edilmektedir.¹ Çocuk istismarı ve ihmali, genel olarak çocukların sağlığını, gelişimini olumsuz yönde etkileyen her türlü davranışı kapsamaktadır. Genellikle çocuğa en yakın kişiler tarafından gerçekleştirilen çocuk istismarı ve ihmali, tekrarlayıcı bir olgudur.^{2,3}

Correspondence: Burcu TÜRK

Haliç Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, TÜRKİYE/TURKEY

E-mail: burcuturk@halic.edu.tr

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine and Forensic Sciences.

Received: 10 May 2021

Received in revised form: 20 Jul 2021

Accepted: 07 Aug 2021

Available online: 17 Aug 2021

2619-9459 / Copyright © 2021 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

İhmalin pasif, istismarın ise aktif bir olgu olması açısından bu 2 kavram birbirinden farklılaşmaktadır.³⁻⁵ Çocuğa uygulanan istismar; fiziksel, cinsel ve duygusal istismar olmak üzere 3 başlık altında değerlendirilmektedir. Fiziksel istismar; çocukların kaza dışı yaralanması olarak tanımlanmakta olup, çocuklara aletli veya aletsiz fiziksel açıdan zarar verilmesidir. Tokat, yumruk atmak, ısırarak veya çimdikleme, vücutta kızarıklıklara neden olacak vb. davranışların yanı sıra çocuğu sarsmak, itmek vb., fiziksel istismar kapsamında değerlendirilmektedir. Bu eylemlerin sonucunda çocuğun yaralanmasına, sakat kalmasına hatta ölümüne neden olunması söz konusudur.^{3,5-8} Cinsel istismara bakıldığında; “*Bir yetişkin tarafından fiziksel, cinsel ve psikososyal gelişimini tamamlamamış olan bir çocuğun cinsel doyum sağlanması amacıyla kullanılması ve çocuğa karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel eylem*” olarak tanımlandığı görülmektedir.⁹ Cinsel istismar, çocuğun genital bölgelerine dokunmadan çocuğu pornografi ve fuhuş için kullanmaya kadar çok geniş yelpazedeki davranışları kapsamaktadır. Duygusal istismar; çocukların, kendilerini duygusal anlamda olumsuz yönde etkileyen tehdit, aşağılama, görmezden gelme, yaş ve kapasitesinin üzerinde beklentilerde bulunma gibi tutum ve davranışlara maruz bırakılarak psikolojik olarak örselenmesi durumudur.^{3,5,8} Çocuk ihmali ise çocuğa karşı temel sorumlulukların yerine getirilmemesi, çocuğun ebeveynleri veya ona bakım veren kişi veya kişiler tarafından barınma, beslenme, hijyen, giyim, eğitim, sevgi ve güven gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, gerekli tıbbi müdahalelerin yapılması durumu olarak tanımlanabilir. Çocuk istismarı, çocuğa yapılmaması gereken davranışların yapılması iken; çocuk ihmali ise yapılması gerekenlerin yapılmaması anlamına gelmektedir.^{3,8,10}

Yapılan çalışmalara göre çocuk istismarı sıklığı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte azımsanmayacak oranlarda olduğunu söylemek mümkündür. Almanya’da %1,5, İngiltere’de %1,3 ve Hollanda’da %0,5 oranlarında görülürken; İran’da yapılan bir çalışmada, istismar türlerinden en az 1 tanesinin mağduru olanların oranı %66’dır.^{11,12} Mahram ve ark.nın çalışmasında, fiziksel istismarın %5, duygusal istismarın %60,1 ve ihmalin %38,3 sıklığında görüldüğü saptanmıştır.¹² Amerika Birleşik Devletleri Çocuğa Kötü

Muamele Raporu’na göre 2017 yılı içinde kayıtlara geçmiş çocuğa yönelik istismar ve ihmal vaka sayısı 673.830 olup, %74,9’unun ihmal, %18,3’ünün fiziksel istismar ve %8,6’sının cinsel istismar mağduru olduğu tespit edilmiştir.¹³ 2009 ile 2018 yılları arasında Lahore Çocuk Hastanesi Çocuk Koruma Servisinden elde edilen verilere göre 1.654 çocuktan %70,5’inin ihmal, %16,9’unun fiziksel istismar, %8,3’ünün cinsel istismar, %1,3’ünün ise duygusal istismar mağduru oldukları belirtilmiştir.¹⁴

“*Türkiye Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Raporu*”na göre ülkemizdeki 7-18 yaşlar arasındaki çocukların son 1 yıl içinde %51’inin duygusal istismar, %25’inin ihmal, %45’inin fiziksel istismar ve %3’ünün cinsel istismar mağduru olduğu bildirilmiştir.¹⁵ Kara ve ark.nın, 550 hekimle yaptığı çalışmada, hekimlerin en sık karşılaştığı vakaların sırasıyla ihmal (%45,8), fiziksel istismar (%29,8), duygusal istismar (%23,6) ve cinsel istismar (%10,5) olduğu belirtilmiştir.¹⁶ Tekin ve Kaya Kılıç tarafından hekim ve hemşirelerden oluşan sağlık çalışanlarıyla yapılan çalışmada, katılımcıların %42’sinin meslek yaşamları boyunca çocuk ihmal ve istismar olguları ile karşılaştıklarını ortaya koymuştur.¹⁷ Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Ana Bilim Dalına 2014 ile 2019 yılları arasında adli rapor için yönlendirilmiş olan 523 olgunun dosyalarının retrospektif olarak incelendiği çalışmada, olguların %39,8’inin cinsel istismar mağduru olduğu görülmüştür.¹⁸ Gerek dünyada gerek Türkiye’deki bu verilerin, buz dağının görünen yüzü olduğu gerçeği; 1980’li yıllardan itibaren ele alınan konunun hâlâ ciddi bir problem olduğunu göstermektedir.

Çocuk istismarı ve ihmali türü ne olursa olsun pek çok soruna neden olmaktadır. Bu durumun çocukta yarattığı olumsuzluklar göz önüne alındığında, bu olguların erken dönemde tespit edilebilmesi ve koruyucu-önleyici faaliyetlerin yürütülmesi önem arz etmektedir.¹⁹

Bu noktada çocuktaki değişimleri gözlemleyebilme, istismar ve ihmal riskini tanıyabilme açısından bilgi ve farkındalık düzeyi ile ilgili yapılmış çalışmaların önemi göze çarpmaktadır. Kılıçaslan ve ark.nın çalışmasında, hekimlerin %55’i öğrenimleri sırasında çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili eğitim al-

dıklarını ve %21,7'si de mezuniyet sonrası eğitime katıldıklarını belirtmiştir. Ancak eğitime katılanların yarısından fazlası, bu eğitimi yetersiz bulduğunu belirtmiştir. Hekimlerin ihmal ve istismar farkındalığını değerlendirmeye yönelik uygulanmış olan ölçeğin sonuçları da geçmişteki çalışmalara göre bazı iyileşmeler ortaya koymuş olsa bile çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi düzeylerinin yeterli olmadığını göstermiştir.²⁰ Çopur ve ark.nın öğretmenlerle yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre de öğretmenlerin %15,0'ı çocuk istismar ve ihmali ile ilgili daha önce eğitim aldığını, %50'si bu eğitimin yetersiz olduğunu, %58,3'ü istismar ve ihmali tanılamakta yeterli bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir. Öğretmenlerin Çocuk İstismar ve İhmalinin Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeği'nden aldıkları puan ortalaması da orta düzeyde olup; öğretmenlerin, çocuk istismar ve ihmali ile ilgili konularda bilgi eksikleri olduğu sonucuna ulaşmışlardır.²¹

Ülkemizde çocuk istismarı ile ilgili çalışmalar, daha çok pediatri uzmanları, çocuk ve ergen ruh sağlığı uzmanları, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları ve adli tıp uzmanları öncülüğünde istismarı fark edebilecek ilgili meslek gruplarına yöneliktir.⁴ Oysa çocuk istismarı ve ihmali, tüm toplumla birlikte sosyal kurum ve kuruluşları, hukuk ve eğitim sistemini etkileyen ciddi bir halk sağlığı sorunudur.^{3,22} Ülkemiz de dâhil olmak üzere birçok ülkede ciddi bir problem olarak karşımıza çıkan çocuk istismarının önlenmesi devlet, devlet çatısı altındaki kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğini gerektiren hassas bir konudur. Toplumdaki her bireyin istismar ve ihmali tanınması, bunların önlenme noktasında da önem arz eder. Bu noktada ilgili meslek gruplarının istismar farkındalık düzeylerinin artırılması istismarın tespit edilmesine katkı sağlarken, istismarın ve ihmalin oluşmadan önlenmesi için tüm toplum düzeyinde bir farkındalığın oluşturulması gerekmektedir. Bu çalışmada da üniversite öğrencilerinin, çocuk istismarı ve ihmalinin ne kadar farkında oldukları ve bu konudaki bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu çalışma sonuçlarının, istismar ve ihmalin önlenmesi amacıyla toplumsal farkındalığın artırılması ile ilgili alınacak önlemler, geliştirilecek politikalar ve ileriye dönük çalışmaların planlanması açısından yararlı olacağı öngörülmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Öğrencilerin çocuk istismarı ve ihmaline dair bilgi düzeyleri ve farkındalıklarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma tanımlayıcı tipte bir araştırmadır. Çalışma için Yeni Yüzyıl Üniversitesi Etik Kurulunun 1.2.2021 tarih ve 2021/02-607 sayılı onayı alındıktan sonra kişilere ulaşılmıştır. Çalışma, Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne uygun olarak yapılmıştır.

Çalışmanın evrenini, üniversite öğrencileri oluşturmakta olup; örneklemini ise araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden ve veri toplama araçlarını eksiksiz dolduran psikoloji (89), sosyoloji (79), sağlıkla ilgili bölümler (27) ve diğer bölümlerden (113) 74 erkek ve 293 kadın olmak üzere toplam 367 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama araçları, elektronik ortamda çevrim içi anket uygulama yöntemi (www.docs.google.com üzerinden) ile uygulanmıştır.

Veri toplama araçları olarak bu çalışmada, kişisel bilgi formu ile Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerinin Tanınması Ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Bu formda, üniversite öğrencilerinin yaş, cinsiyet, medeni durum vb. demografik bilgileri ile araştırmacılar tarafından literatür bilgisi doğrultusunda geliştirilen katılımcıların çocuk istismarı ve ihmaline dair eğitim alıp almadıkları, bilgi ve deneyimlerine yönelik 19 soru bulunmaktadır.

Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerinin Tanınması Ölçeği: Uysal tarafından geliştirilen ve toplamda 67 maddeden oluşan ölçek, her madde için “çok doğru”, “oldukça doğru”, “kararsızım”, “pek doğru değil”, “hiç doğru değil” ifadelerinden oluşan 5’li Likert tipi bir ölçektir.²³ Ölçeğin 6 alt boyutu bulunmaktadır. Bu alt boyutlar; “*istismarın çocuk üzerindeki fiziksel belirtileri (İÇÜFB)*, *istismar ve ihmalin çocuktaki davranışsal belirtileri (İİÇDB)*, *ihmalin çocuk üzerindeki belirtileri (İÇÜB)*, *istismar ve ihmale yatkın ebeveyn özellikleri (İİYEÖ)*, *istismar ve ihmale yatkın çocukların özellikleri (İİYÇÖ)* ve *çocuk istismarı ve ihmalinde ailesel özellikler (ÇİİAÖ)*” olarak belirtilmiştir. Ölçekteki 3, 5, 8, 10, 12, 14, 16, 27, 28, 30, 32, 34, 41, 42, 46, 49, 54, 56,

59, 61 ve 63. sorular ters puanlanmakta olup; diğer sorularda “çok doğru” yanıtına 5 puan, “oldukça doğru” yanıtına 4 puan, “kararsızım” yanıtına 3 puan, “pek doğru değil” yanıtına 2 puan, “hiç doğru değil” yanıtına 1 puan verilmektedir. Ölçekteki tüm maddeleri doğru yanıtlayan katılımcının 335 tam puan alması beklenmektedir. Ölçeğin her bir alt boyutu 5 üzerinden ortalama puanı hesaplanarak değerlendirilmekte, puan ortalamasının 5’e yaklaşması katılımcıların soruları “doğru” yanıtladıklarını, 1’e doğru yaklaşması soruları “yanlış” yanıtladıklarını göstermektedir.

Uysal’ın çalışmasında Cronbach alfa değeri 0,92 olarak bulunmuş, alt ölçeklerde ise Cronbach alfa değerleri 0,59-0,89 arasında değişmektedir.²³ Işık Metinyurt ve Yıldırım Sarı’nın çalışmasında, ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,89 olarak bulunmuş, alt ölçeklerde ise Cronbach alfa değeri 0,15-0,72 arasında değişmektedir.²⁴ Çalışmamızda ise ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,87 olarak bulunmuştur. Alt ölçeklere baktığımızda ise İÇÜFB alt ölçeğinde 0,69; İÇÜB alt ölçeğinde 0,65; İİÇDB alt ölçeğinde 0,57; İİYEÖ alt ölçeğinde 0,68; İİYÇÖ alt ölçeğinde 0,27; ÇİİAÖ alt ölçeğinde 0,71’dir.

Veriler, IBM SPSS (Statistical Package for Social Sciences) Statistics 25.0 programı ile analiz edilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri, frekans analizi ile değerlendirilmiştir. Gruplar arası karşılaştırma analizlerinden önce normallik analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda örneklem normal dağılım göstermediği için gruplar arası karşılaştırmalarda Mann-Whitney U testi, Kruskal-Wallis testi ve k-kare analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların %79,8’i kadın, %20,2’si erkek, yaş ortalaması $21,08 \pm 2,70$ ’tir. Yüzde 98,6’sı bekâr, %1,4’ü evli olan katılımcıların %74,1’i ailesiyle, %12,8’i yurttan, %7,1’i yalnız, %4,6’sı arkadaşlarıyla aynı evde, %1,1’i akrabalarıyla aynı evde yaşadığını ifade etmiştir.

Çocuk istismarı ve ihmali ile ilişkili herhangi bir seminer ve/veya konferansa katılmayanların oranının %71,1 olduğu görülürken, çocuk istismarı ve ihmali ile ilişkili bilgi düzeylerini çok yeterli olarak değerlendirenlerin oranı %6, yeterli olarak değerlendirenlerin oranı %21,8, orta düzeyde olarak değerlendirenlerin oranı %46,6, yeterli değil olarak değerlendirenlerin oranı %23,4, bilgim yok olarak değerlendirenlerin oranı ise %2,2’dir. Katılımcıların %91,6’sı, çocuk istismarı ve ihmali hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.

Çocuk istismarı ve ihmali olgusu veya şüphesi ile karşılaştığında nereye bildirim yapacakları sorulduğunda %7,4’ü bildirim yapmayacaklarını, %37,6’sı Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne, %49,8’i polise, %12,6’sı ise savcılığa bildirim yapacaklarını ifade etmişlerdir.

Bildirim yapmayacaklara nedenleri sorulduğunda ise %20,9’u sosyal servislerin konuyla ilgilenmeyeceklerini düşündükleri için, %17,9’u adli makamların konuyla ilgilenmeyeceklerini düşündükleri için, %16,4’ü başına herhangi olumsuz bir şey gelebileceği endişesi yaşadığı için, %14,9’u çocuğu şimdiki bulunduğu ortamdan daha kötü bir duruma sokacağından korktuğu için, %13,4’ü yasal süreçlere ait bilgisi olmadığı için, %9’u konuya ait yetersiz

TABLO 1: Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeği toplam puanları.

	Minimum	Maksimum	Ortalama	SS
Genel ortalama puanı	179,00	313,00	22,99	
İÇÜFB	49,00	91,00	71,84	6,55
İÇÜB	11,00	35,00	28,00	3,87
İİÇDB	32,00	73,00	54,92	6,26
İİYEÖ	24,00	60,00	40,93	6,00
İİYÇÖ	8,00	30,00	18,30	3,48
ÇİİAÖ	9,00	40,00	28,04	5,15

SS: Standart sapma; İÇÜFB: İstismarın çocuk üzerindeki fiziksel belirtileri; İÇÜB: İhmalin çocuk üzerindeki belirtileri; İİÇDB: İstismar ve ihmalin çocuktaki davranışsal belirtileri; İİYEÖ: İstismar ve ihmale yakın ebeveyn özellikleri; İİYÇÖ: İstismar ve ihmale yakın çocukların özellikleri; ÇİİAÖ: Çocuk istismarı ve ihmali ailesel özellikler.

TABLO 2: Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeği'nin puan ortalamaları.

	Ortalama	SS
Genel ortalama puanı	3,61	0,34
İÇÜFB	3,79	0,33
İÇÜB	4,00	0,55
İİÇDB	3,67	0,42
İİYEÖ	3,42	0,50
İİYÇÖ	3,05	0,58
ÇİİAÖ	3,51	0,64

SS: Standart sapma; İÇÜFB: İstismarın çocuk üzerindeki fiziksel belirtileri; İÇÜB: İhmalin çocuk üzerindeki belirtileri; İİÇDB: İstismar ve ihmalin çocuktaki davranışsal belirtileri; İİYEÖ: İstismar ve ihmale yatkın ebeveyn özellikleri; İİYÇÖ: İstismar ve ihmale yatkın çocukların özellikleri; ÇİİAÖ: Çocuk istismarı ve ihmaliinde ailesel özellikler.

kanıt olduğu için, %4,5'i şüpheler doğru çıkarsa çocuğun ailesinden ayrılacağını düşündüğü için, %1,5'i sorunu kendisinin daha iyi çözebileceğini düşündüğü için ve %1,5'i konu ile uğraşmak istemediği için bildirim yapmayacaklarını belirtmiştir.

Katılımcıların sadece %30,5'i, eğitim hayatları süresince çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili eğitim aldığını belirtmiştir. Eğitim alma durumunu gruplara göre değerlendirmek amacıyla yapılan ki-kare analizine göre psikoloji bölümü öğrencilerinin %57,3'ü eğitim aldığını belirtirken, bu oran sağlıkla ilgili bölümlerde %51,9; diğer bölümlerde %22,1; sosyoloji bölümünde %11,4'tür (χ^2 : 51,436; serbestlik derecesi: 3; $p<0,00$).

Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeği'nden katılımcıların genel puan ortalamasına bakıldığında $242,04\pm 22,99$ olduğu görülmektedir (Tablo 1). Ölçeğin puan ortalamaları değerlendirilmesinde en yüksek puanın İÇÜB (ortalama=4,00; standart sapma=0,55), en düşük puanın ise İİYÇÖ (ortalama=3,05; standart sapma=0,58) alt ölçeğinde olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Üniversite öğrencilerinin çocuk istismarına ve ihmaliine ilişkin bilgi düzeyleri ve farkındalıklarını tespit etmek amacıyla uygulanan "Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Riskleri Tanılama Ölçeği"nin sonuçları, katılımcıların cinsiyetleri açısından değerlendirilmiş ve bu değişkenler arasındaki ilişki grupların normal dağılmadığı durumlarda uygulanan "Mann-Whitney U testi" ile analiz edilmiştir.

Ölçeğin puan ortalaması $3,61\pm 0,34$ olup, kadınların genel ölçek puan ortalaması ile İÇÜFB, İÇÜB, İİÇDB ve ÇİİAÖ alt ölçeklerinde aldıkları puanların, erkeklere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur (sırasıyla $p=0,001$; 0,040; 0,008; 0,000; 0,031) (Tablo 2, Tablo 3).

Ölçek genel ortalama puanı ve alt ölçek ortalama puanlarının, bölümlere göre farklılık gösterip göstermediğini değerlendirmek amacıyla yapılan nonparametrik Kruskal-Wallis testi sonuçlarına göre

TABLO 3: Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeği'nin cinsiyete göre karşılaştırılması.

	Cinsiyet	Frekans	Sıra ortalaması	U değeri	Z değeri	P
Genel ortalama puanı	Erkek	74	233,48	8057,500	-3,414	0,001
	Kadın	293	245,10			
İÇÜFB	Erkek	74	161,34	9164,500	-2,058	0,040
	Kadın	293	189,72			
İÇÜB	Erkek	74	154,67	8670,500	-2,671	0,008
	Kadın	293	191,41			
İİÇDB	Erkek	74	129,57	6813,000	-4,946	0,000
	Kadın	293	197,75			
İİYEÖ	Erkek	74	179,32	10494,500	-,425	0,670
	Kadın	293	185,18			
İİYÇÖ	Erkek	74	165,53	9474,500	-1,684	0,092
	Kadın	293	188,66			
ÇİİAÖ	Erkek	74	160,32	9089,000	-2,153	0,031
	Kadın	293	189,98			

İÇÜFB: İstismarın çocuk üzerindeki fiziksel belirtileri; İÇÜB: İhmalin çocuk üzerindeki belirtileri; İİÇDB: İstismar ve ihmaliin çocuktaki davranışsal belirtileri; İİYEÖ: İstismar ve ihmale yatkın ebeveyn özellikleri; İİYÇÖ: İstismar ve ihmale yatkın çocukların özellikleri; ÇİİAÖ: Çocuk istismarı ve ihmaliinde ailesel özellikler.

TABLO 4: Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeği'nin bölümlere göre karşılaştırılması.

	Bölüm	Frekans	Sıra ortalaması	SD	χ^2	P
Genel ortalama puanı	Psikoloji	89	213,60	3	56,355	0,000
	Sosyoloji	79	132,57			
	Sağlıkla ilgili bölümler	27	138,65			
	Diğer	113	124,28			
İÇÜFB	Psikoloji	89	186,29	3	20,885	0,000
	Sosyoloji	79	174,54			
	Sağlıkla ilgili bölümler	27	130,69			
	Diğer	113	141,32			
İÇÜB	Psikoloji	89	200,08	3	32,273	0,000
	Sosyoloji	79	143,30			
	Sağlıkla ilgili bölümler	27	136,26			
	Diğer	113	134,03			
İİÇDB	Psikoloji	89	202,13	3	39,176	0,000
	Sosyoloji	79	147,52			
	Sağlıkla ilgili bölümler	27	145,96			
	Diğer	113	124,62			
İİYEÖ	Psikoloji	89	195,76	3	29,211	0,000
	Sosyoloji	79	115,94			
	Sağlıkla ilgili bölümler	27	145,82			
	Diğer	113	137,28			
İİYÇÖ	Psikoloji	89	208,28	3	47,083	0,000
	Sosyoloji	79	144,39			
	Sağlıkla ilgili bölümler	27	136,50			
	Diğer	113	127,15			
ÇİİAÖ	Psikoloji	89	202,36	3	39,355	0,000
	Sosyoloji	79	117,35			
	Sağlıkla ilgili bölümler	27	147,90			
	Diğer	113	130,30			

SD: Standart deviasyon; İÇÜFB: İstismarın çocuk üzerindeki fiziksel belirtileri; İÇÜB: İhmalin çocuk üzerindeki belirtileri; İİÇDB: İstismar ve ihmalin çocuktaki davranışsal belirtileri; İİYEÖ: İstismar ve ihmale yakın ebeveyn özellikleri; İİYÇÖ: İstismar ve ihmale yakın çocukların özellikleri; ÇİİAÖ: Çocuk istismarı ve ihmaliinde ailesel özellikler.

grupların genel ölçek ve alt ölçek ortalama puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Tablo 4). Farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak amacıyla uygulanan Tamhane “post hoc” analizine göre psikoloji bölümü öğrencilerinin genel ölçek puanı ve alt ölçek puan ortalamalarının, diğer bölüm öğrencilerinden anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Ölçek genel ortalama puanı ve alt ölçek ortalama puanlarının, katılımcıların eğitim alıp almama durumlarına göre farklılık gösterip göstermediği “Mann-Whitney U testi” ile analiz edilmiştir. Eğitim alan katılımcıların genel ölçek ve alt ölçek puanları, diğer katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Tablo 5).

TARTIŞMA

Çocukların istismar ve ihmalden uzak, psikososyal ve fizyolojik olarak sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesi, sağlıklı bir toplum oluşturmanın ilk şartlarından biridir. Bu bağlamda hem devlet politikaları açısından hem de toplumsal olarak göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Toplum tarafından benimsenen bazı kurallar ve sosyal normlar, farkında olmayarak veya dolaylı olarak çocukların psikososyal gelişimlerini olumsuz etkileyebilmekte, çocukların istismar ve ihmaline yol açmaktadır. Bu nedenle sadece belirli meslek gruplarına değil, toplumun her kesiminde çocuk ihmal ve istismar konusunda topyekûn bir bilinç oluşturulmalı, konu ile ilgili toplumsal mü-

TABLO 5: Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeği'nin eğitim alıp almama durumuna göre karşılaştırılması.

	Eğitim alma durumu	Frekans	Sıra ortalaması	U değeri	Z değeri	P
Genel ortalama puanı	Evet	112	218,63	10401,500	-4,145	0,000
	Hayır	255	168,79			
İÇÜFB	Evet	112	212,46	11092,000	-3,411	0,001
	Hayır	255	171,50			
İÇÜB	Evet	112	230,33	9090,500	-5,565	0,000
	Hayır	255	163,65			
İİÇDB	Evet	112	209,69	11402,500	-3,079	0,002
	Hayır	255	172,72			
İİYEÖ	Evet	112	202,31	12229,500	-2,194	0,028
	Hayır	255	175,96			
İİYÇÖ	Evet	112	204,83	11947,500	-2,504	0,012
	Hayır	255	174,85			
ÇİİAÖ	Evet	112	209,13	11465,000	-3,014	0,003
	Hayır	255	172,96			

İÇÜFB: İstismarın çocuk üzerindeki fiziksel belirtileri; İÇÜB: İhmalin çocuk üzerindeki belirtileri; İİÇDB: İstismar ve ihmalin çocuktaki davranışsal belirtileri; İİYEÖ: İstismar ve ihmale yatkın ebeveyn özellikleri; İİYÇÖ: İstismar ve ihmale yatkın çocukların özellikleri; ÇİİAÖ: Çocuk istismarı ve ihmalinde ailesel özellikler.

cadelenin gerekliliğinin kabul görmesi, ihmal ve istismarla mücadele yaşam tarzı ve kültürün bir parçası hâline getirilmelidir.

Mevcut çalışmada, katılımcıların büyük çoğunluğunun (%71,1) çocuk istismarı/ihmal ile ilgili bir seminer/konferansa katılmadıkları görülmüştür. Özellikle çocuk istismarı ve ihmal vakalarıyla karşılaşma olasılığı bulunan bölümlerde okuyan öğrencilerin dahi bilgi edinme açısından aktif olmadıkları görülmüştür. Katılımcıların yaklaşık %90'ı, çocuk istismarı ve ihmaline dair daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir. Yapılan farklı çalışmalardan elde edilen bulgular da mevcut çalışma ile paralellik göstermektedir.^{19,25-28} Bu bulgular, çocuk istismarı ve ihmal konularında farkındalık artırmaya yönelik olarak bu konularda eğitimler düzenlenmesinin ve ayrıca okul müfredatlarında bu konulara öncelik verilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Nitekim Altan'ın çalışmasında, Gazi Üniversitesinde okuyan farklı bölüm öğrencilerine yönelik çocuk istismarı ve ihmal konusunda yapılan eğitimlerin, öğrencilerin bu konudaki bilgi düzeylerini geliştirme noktasında etkili olduğu belirtilmiştir. Eğitimlere katılmadan önce daha düşük bir bilgi düzeyine sahip öğrencilerin, eğitimlere katıldıktan sonra bilgi düzeyleri anlamlı düzeyde artmıştır.²⁹ Bu da çocuk istismar ve ihmalini önlemede, üniversite öğrencilerinin farkındalıklarını artıran eğitim programlarının önemine işaret etmektedir.

Mevcut çalışmada, katılımcıların genel ölçek puanları ve alt ölçek puanları değerlendirildiğinde, geçmiş yıllara göre bilgi düzeylerinde artış olduğu gözlenmekle birlikte hâlâ yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Eğitime duyulan ihtiyaçla birlikte değerlendirildiğinde, bu konuda bilgilendirme ve farkındalık çalışmalarının önemi ve gerekliliği dikkati çekmektedir. Bu noktada önleme çalışmaları; istismar ve ihmal konusunda bilgi sahibi olunması, var olan problemin belirlenmesi ve problemin çözümünde ilgili kurumların harekete geçirilmesiyle anlam kazanacaktır. Mevcut çalışmada katılımcıların %92,4'ü, çocuk istismarı ve ihmal ile karşılaştıklarında bildirim yapacaklarını belirtmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 278. maddesine göre suç unsuru ile karşılaşan herkes suçu bildirmekle yükümlüdür. Çocuk istismarı ve ihmal, yasal olarak da bildirilmesi zorunlu bir suçtur. Mevcut çalışmada, bildirim yapacağını belirten katılımcıların oranı oldukça yüksek olmakla birlikte Bağla ve ark. tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin %25,4'ü karşılaştıkları istismar olgularını bildirmeyeceklerini belirtmiştir.²⁸ Tugay'ın çalışmasında ise öğretmenlerin karşılaştıkları vakalarının sadece %10'unu yetkili kurum ve kişilere bildirdikleri belirtilmiştir (*Tugay D. [Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri] Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2008*).

Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında çalışmamızda, kadınların genel ölçek puan ortalaması ile İÇÜFB, İÇÜB, İİÇDB ile ÇİİAÖ alt ölçeklerinde aldıkları puanların, erkeklere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Çalışmamızla paralel olarak Pesen ve Epçaçan'ın eğitim fakültesi son sınıf öğrencileriyle yapmış oldukları araştırmanın sonuçları da çocuk istismarı/ihmaline ilişkin bilgi ve risk tanıma düzeyinin kadın öğretmen adaylarında (3,58) erkek öğretmen adaylarına göre (3,38) istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğunu göstermiştir [$t(294)=5,84$; $p<0,01$].³⁰ Ancak Donat Bacıoğlu ile Kaya tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesinde pedagojik formasyon eğitimi almakta olan erkek öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali bilgi düzeyi puan ortalamalarının (=3,09), kadınların puan ortalamalarından (=2,77) anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit belirtilmiştir.³¹ Türkkan ve ark., Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmada, çocuk istismarı ve ihmalinin belirti ve risklerini tanıma açısından cinsiyete göre farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.³² Bu noktada çocuk istismarı ve ihmali bilgi düzeyleri, belirti ile riskleri tanımlama bağlamında cinsiyet değişkeni ile ilişkili elde edilen farklı sonuçlar, cinsiyetin istismar ve ihmalin belirti ve risklerini tanımda etkili bir değişken olmadığını düşündürmektedir.

Mevcut çalışmada, psikoloji bölümü öğrencilerinin genel ölçek puanı ve alt ölçek puan ortalamalarının, diğer bölüm öğrencilerinden anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Ancak çalışmamızın örnekleminin sınırlı olması açısından bölümler arası farklılaşma adına daha sağlıklı yorum yapabilmek için farklı bölümler ve fakülteler arası daha kapsamlı araştırmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte bu çalışma kapsamında psikoloji bölümü öğrencilerinin öğrenimleri sırasında eğitim alma oranlarının, diğer bölümlere göre daha yüksek olduğu düşünüldüğünde; istismar ve ihmalin belirti ve risklerine yönelik eğitimlerin öğrenim programlarına dâhil edilmesinin, önleme çalışmaları açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

Çocuğun gelişimi üzerinde yol açtığı olumsuz etkiler nedeniyle aynı zamanda bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilen çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesinde, halk sağlığı alanındaki temel yaklaşım olan önleyici hizmetler oldukça önemlidir. Bu araştırma kapsamında çocuk istismarı ve ihmaline dair bir seminer, eğitim ve/veya konferansa katılmamış olan katılımcıların büyük çoğunluğu oluşturması, ayrıca bilgilendirmeye gereksinim duymaları, üniversite öğrencilerine yönelik konuyla ilgili bilgi, farkındalık çalışmalarının artırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çocuk istismar ve ihmali sadece belirli mesleklerle özdeşleştirmenin, bu sorunu çözme noktasında yeterli olmayacağı; toplumsal bir sorun olarak kabul edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu noktada üniversitelerin müfredatlarına çocuk istismarı ve ihmaline ilişkin derslerin eklenmesinin, bilgilendirme ve farkındalık kazandırma adına seminer/konferans gibi etkinliklerin düzenlenmesinin, hem öğrencilerin hem de dolayısıyla toplumun bilinçlendirilmesi adına fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Öğrencilerin, üniversite hayatları boyunca daha sık çocuk istismarı/ihmali konularında seminer ve konferanslara gitmesi desteklenmeli ve ileride özellikle çocuk ile çalışacak üniversite öğrencilerinin konu ile ilgili staj yapmalarının önü açılmalıdır. Bunun yanında özellikle üniversitelerde konu ile ilgili akademik çalışmaların teşvik edilmesi, yazılı ve görsel basında bilgilendirici kamu spotlarının hazırlanması ve çocukların cinsel eğitiminin, okullarda ders programları içine dâhil edilmesi, verilecek eğitim programları dâhilinde sağlıklı cinsel yaşam bilgisinin ve cinsel istismardan korunma yollarının çocuklara öğretilmesi, toplumda bilgi düzeyini artırmaya yönelik yapılacak çalışmalar olarak ele alınabilir. Aynı zamanda çocuk istismar ve ihmalinin farklı boyutlarını temel alan, bilimsel temelli ve topluma somut olarak faydası dokunacak araştırmalar yapılmalı ve farklı kurumların iş birliği yaparak eş güdümlü çalışmaları teşvik edilmelidir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi

bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Burcu Türk; **Tasarım:** Nurcan Hamzaoğlu; **Denetleme/Danışmanlık:** Burcu Türk, Nurcan Hamzaoğlu; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Burcu Türk, Nurcan Hamzaoğlu, Aslı Yayak, Gülçin Şenyuva; **Analiz ve/veya Yorum:** Nurcan Hamzaoğlu; **Kaynak Taraması:** Burcu Türk, Nurcan Hamzaoğlu; **Ma-kalenin Yazımı:** Burcu Türk, Nurcan Hamzaoğlu, Aslı Yayak, Gülçin Şenyuva; **Eleştirel İnceleme:** Burcu Türk, Nurcan Hamzaoğlu, Aslı Yayak, Gülçin Şenyuva.

KAYNAKLAR

- World Health Organization. 2014. Erişim tarihi: 8.7.2020. Erişim linki: [\[Link\]](#)
- Leetch AN, Woolridge D. Emergency department evaluation of child abuse. Emerg Med Clin North Am. 2013;31(3):853-73. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
- Taner Y, Gökler B. Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. Hacettepe Tıp Dergisi. 2004;35(2):82-6. [\[Link\]](#)
- Kara B, Biçer Ü, Gökalp AS. Çocuk İstismarı. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi. 2004; 47:140-51. [\[Link\]](#)
- Polat O. Çocuk ve Şiddet. 1. Baskı. İstanbul: Der Yayınları; 2001.
- Dubowitz H, Bennett S. Physical abuse and neglect of children. Lancet. 2007;369(9576): 1891-9. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
- Gökler İ. Çocuk istismarı ve ihmali: erken dönem stresin nörobiyolojik gelişime etkisi [Child abuse and neglect: effect of early stress on neurobiological development]. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi. 2020;9(1):47-57. [\[Link\]](#)
- Durmuşoğlu Saltalı N. Çocuk istismarı ve ihmali. Yıldırım Doğru SS, editör. Çocuk Hakları ve Koruma Aile Refahı ve Koruma. 3. Baskı. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık; 2015. p.61-107.
- Oral R, Can D, Kaplan S, Polat S, Ates N, Cetin G, et al. Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and a description of 50 cases. Child Abuse Negl. 2001; 25(2):279-90. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
- Yolcu H. İstismara uğramış çocuğa eğitim ortamında yaklaşım: rehber öğretmenin rolü [Approaching the abused child in educational environment: the role of guidance counselor]. Eğitim Bilim Toplum Dergisi. 2009;7(25):62-92. [\[Link\]](#)
- Pirdehghan A, Vakili M, Rajabzadeh Y, Puyandehpour M. Child abuse and neglect epidemiology in secondary school students of Yazd province, Iran. Iran J Psychiatry Behav Sci. 2015;9(4):e2256. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#) [\[PMC\]](#)
- Mahram M, Hosseinkhani Z, Nedjat S, Aflatouni A. Epidemiologic evaluation of child abuse and neglect in school-aged children of Qazvin province, Iran. Iran J Pediatr. 2013; 23(2):159-64. [\[PubMed\]](#) [\[PMC\]](#)
- U.S. Department of Health & Human Services, Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, Children's Bureau. Child maltreatment 2017. 2019. Erişim tarihi: 12.3.2020. Erişim linki: [\[Link\]](#)
- Zafar N, Naeem M, Zehra A, Khalid M. Ten years data of child abuse and neglect cases managed at the first hospital based child protection unit in Pakistan. Asia Pac J Paediatr Child Health. 2020;3:30-6. [\[Link\]](#)
- SHÇEK-UNICEF. Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Raporu. 2010. Erişim tarihi: 9.12.2020. Erişim linki: [\[Link\]](#)
- Kara Ö, Çalışkan D, Suskan E. Ankara ilinde görev yapan çocuk asistanları, uzmanları ve pratisyen doktorların çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi düzeyleri ve yaklaşımlarının karşılaştırılması [Comparison of the levels of knowledge and approaches in relation with child abuse and neglect in residents of pediatricians, pediatricians and practitioners working in the province of Ankara]. Türk Ped Arş. 2014;49:57-65. [\[Link\]](#)
- Tekin HH, Kaya Kılıç A. Sağlık çalışanlarının çocuk ihmal ve istismar vakaları ile karşılaşma durumları, bildirim yükümlülükleri ve eğitim gereksinimlerine ilişkin sınırlı bir araştırma [A limited research on healthcare professionals' status of encountering with child neglect and abuse cases, their notification obligations and training needs]. STED. 2020;29(2):85-94. [\[Crossref\]](#)
- Sertdemir M, Kut B, Demirci Ş, Akça ÖF, Erden S, Uğuz F, et al. Konya ilinde bir çocuk ve ergen psikiyatrisi kliniğinde değerlendirilen adli olguların sosyodemografik ve klinik özelliklerinin geriye dönük incelenmesi [Retrospective analysis of sociodemographic and clinical characteristics of forensic cases evaluated in a child and adolescent psychiatry clinic in Konya]. Turk J Child Adolesc Ment Health. 2020;27(1):27-32. [\[Crossref\]](#)
- Taş A. Hacettepe Üniversitesi öğrencilerinin çocuk ihmal ve istismarı hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesi [Evaluation of knowledge levels and attitudes of pediatrics and pediatric surgery specialists working in Şanlıurfa province on child abuse and neglect]. Journal of Harran University Medical Faculty. 2020;17(3):330-4. [\[Link\]](#)
- Çopur A, Balcı E, Günay O. Sağlık meslek lisesinde görev yapan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarı konusundaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi [Health professional high school teachers children's negligence and abuse determination of knowledge levels]. The Journal of International Social Research. 2019;12(63):808-13. [\[Link\]](#)
- Bahar G, Savaş H, Bahar A. Çocuk istismarı ve ihmali: bir gözden geçirme. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi. 2009;4(12):52-65.
- Uysal A. Çocuk istismar ve ihmalinin belirti ve risklerini tanılamada hemşire ve ebelerin bilgi düzeylerinin saptanması [Yüksek Lisans Tezi]. İzmir: Ege Üniversitesi; 1998. Erişim Tarihi: 21.04.2021, Erişim Linki: [\[Link\]](#)
- Işık Metinyurt HA, Yıldırım Sarı HY. Sağlık çalışanlarının çocuk ihmal ve istismarını tanıma düzeyleri [Awareness of health professionals about child abuse and neglect]. Çocuk ve Medeniyet Dergisi. 2016;1(1):101-21. [\[Link\]](#)
- Akgün Kostak M, Vatanserver C. Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili görüş ve düşünceleri [views and opinions of faculty of health sciences students about child abuse and neglect]. HSP. 2015;2(1):1-11. [\[Crossref\]](#)

26. Tezdiğ CC. Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmeline yönelik farkındalık düzeylerinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi; 2017. Erişim tarihi: 15.05.2021, Erişim Linki: [\[Link\]](#)
27. Savi Çakar F, Yazıcı Okuyan H. Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmeline ilişkin görüşleri [Teacher candidates opinions about child abuse and neglect]. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2017;44:250-75. [\[Crossref\]](#)
28. Bağla AG, Arıkan M, Kılıç RÖ, Orulluoğlu F, Kuyucu İ, Özgan M, et al. Sağlık çalışanları, öğretmenler ve üniversite 1. sınıf öğrencilerinin çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi [Evaluation the level of the knowledge about child abuse and neglect for health care workers, teachers and 1st year university student]. Balıkesir Sağlık Bil Derg. 2017;6(1):1-10. [\[Crossref\]](#)
29. Altan H. Üniversite öğrencisi gençlere çocuk istismarı ve ihmali konusunda yapılan eğitimin bilgi ve farkındalıklarına etkisi [Doktora Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2015. Erişim Tarihi: 15.06.2021, Erişim linki: [\[Link\]](#)
30. Pesen A, Epçaçan U. Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişki [The relationship between candidate teachers' decision-making styles with knowledge and awareness levels towards child neglect and abuse]. Toplum ve Sosyal Hizmet. 2021;32(1):121-40. [\[Crossref\]](#)
31. Donat Bacıoğlu S, Kaya Z. Öğretmen adaylarının çocuk istismar ve ihmeline ilişkin bilgi düzeyleri ile çocuğa yönelik cinsel istismarı bildirme tutumlarının incelenmesi [The examination of prospective teachers regarding their knowledge levels of child abuse and neglect and their attitudes towards reporting child sexual abuse]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2020;17(1):894-925. [\[Crossref\]](#)
32. Türkkan T, Çakıcı AB, Bülbül K. Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesi: Gümüşhane Üniversitesi örneği [Investigation of the knowledge level of social work students about child abuse and neglect: the case of Gumushane University]. Toplum ve Sosyal Hizmet. 2020;31(2):368-88. [\[Crossref\]](#)